

JÄRJESTÖSUOMEN SYNTY JA ILMAJOEN TORVISOITTOKUNTA

1880-luvulla alkoi autonomisessa Suomessa syntyä säätyläisistä riippumattomia torvisoittokuntia. Soittokuntien muodostumisen syyt liittyivät merkittävällä tavalla 1860-luvulla puhjenneisiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin muutoksiin, jotka ilmenivät erityisesti yhdistystoiminnan kasvuna sekä yleisen yhteiskunnallisen ja kulttuurielämän vilkastumisena (Jalkanen 2003: 140). Ilmiön taustalla oli uudenlaisen kansallisen ajattelun myötä alkanut joukkojärjestäytymisen läpimurto, joka alkoi Suomessa 1800-luvun puolivälin jälkeen eurooppalaisten mallien mukaan. Raittiusliike, nuorisoseuraliike, vapaapalokunnat, yhteiset juhlat ja muut kulttuuritapahtumat kokosivat ihmisiä yhteen sekä kaupungeissa että maaseudulla. (Alapuro & Stenius 1989: 18, 20).

Soittokuntien kehitykseen vaikuttivat voimakkaasti kansainväliset esikuvat ja paikalliset tarpeet. Alun perin sotavoimien piirissä kehittynyt torvisoitto tuli 1800-luvun puolivälissä suosituksi Euroopassa. Myös suomalainen säätyläistö hyödynsi sotilassoittajia julkisissa huveissaan. Suuria ongelmia syntyi, kun vuonna 1868 ruotujakoinen sotaväki ja niiden harmoniasoittokunnat lakkautettiin. Suomen Kaartin Soittokunta Helsingissä jäi ainoaksi sotilasmusiikkiosastoksi. Lakkauttaminen toi mukanaan pulan esiintyvistä muusikoista ja tarpeen perustaa uusia siviilisoittokuntia sotilassoittokuntien tilalle. (Jalkanen 2003: 140; Kurkela 1983: 74.)

Artikkelissani tarkastelen erästä aikakauden soittokuntaa, eteläpohjalaista Ilmajoen Torvisoittokuntaa, kulttuurisena ilmiönä. Perehdyn erityisesti soittokunnan

perustamisvaiheisiin ja siihen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa se perustettiin. Ilman sen läpikäyntiä on mahdotonta ymmärtää kehitystä, joka vaikutti siviilisoittokuntien ja Ilmajoen Torvisoittokunnan syntyyn. Ilmajoella oltiin 1880-luvun alussa harvinaisessa tilanteessa: pitäjän talonpojat olivat vastuussa paikkakunnan sivistysrienoista ohittaen säätyläistön. Miten tilanteeseen päädyttiin? Miksi torvisoittokunta perustettiin juuri Ilmajoelle?

Ilmajoen Torvisoittokunnan alkuvaiheista tiedetään vähän. Vaikka soittokunnalla oli oma kirjuri, on mahdollista, että soittokunnan kokouksissa ja harjoituksissa ei ole pidetty pöytäkirjoja tai ne eivät ole säilyneet. Soittokuntaa käsittelevä lähdeaineistoni koostuu pääasiassa kahdesta Ilmajoen Torvisoittokunnasta laaditusta lyhyestä historiikista, joista ensimmäinen on kotiseutuneuvos Waldemar Rantojan (1952) kirjoittama 35 konekirjoitusliuskan pituinen soittokunnan 70-vuotishistoria Ilmajoen museossa, ja toinen Ilmajoen torvisoittokunnan pitkäaikaisen johtajan Jyri Ala-Nikolan (1982) kirjoittama käsikirjoitus soittokunnan 100-vuotisjuhlan kunniaksi.

Sanomalehdistö seurasi tarkasti torvisoittokuntaharrastuksen nousua ja kasvua. Soittokunnan perustaminen oli etenkin 1880-luvulla lehdistölle uutisarvoinen asia, ja suhtautuminen soittokuntiin oli myönteistä ja kannustavaa. Sanomalehdet selvittivät myös soittokuntien vuorovaikutusta sen paikallisyhteisöön. Lehtikirjoittelun ja ilmoitusten välityksellä voi selvittää tilanteita, missä soittokuntaa kulloinkin tarvittiin. Ilmajoen Torvisoittokunnan kohdalla lähes kaikki tiedot soittokunnan toiminnasta perustuvat sanomalehtien tietoihin. (Karjalainen 1996: 32; Vehmas 1983: 7.)

Taustaa

Etelä-Pohjanmaalla oli tärkeä merkitys järjestötoiminnan alkuvaiheessa, sillä siellä perustettiin autonomisen Suomen ensimmäinen maakunnallisella tasolla toimiva nuorisoseura, Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseura, 1880-luvun alussa. Nuorisoseuran perustamistapahtumilla oli tärkeä merkitys Ilmajoen Torvisoittokunnan perustamiselle.

Lähes koko joukkopohjainen järjestötoiminta oli luonteeltaan kansallishenkistä kulttuuriliikettä, jolla oli vahva vaikutus vallitsevaan musiikkikulttuuriin (Kurkela 1989: 21). Musiikki, jota uudet joukkoliikkeet suosivat, erosi selvästi kansankulttuurin aiemmasta musiikista. Merkittävimpiä ja näkyvimpiä ilmiöitä olivat laulukoorot ja torvisoittokunnat, joita järjestökulttuuri synnytti alusta lähtien. Ne olivat tuttuja

ennestään säätyläisten piiristä, mutta levisivät järjestäytymisen yhteydessä myös kansan syvimpiin riveihin.

Suomen asema autonomisena suuriruhtinaskuntana merkitsi murrosta kansallisuuden mieltämisessä ja Suomi voitiin ymmärtää valtioksi, isänmaaksi, mikä muodosti pohjan kansalliselle tietoisuudelle. Kansallisen liikkeen kehitys Suomessa liittyi vahvasti suomalaisuusliikkeen eli fennomanian nousuun. Se syntyi kieli- ja kulttuuripoliittisena suuntauksena säätyläisten parissa. Samalla muodostui ajatus yhteisestä isänmaasta, jota sivistyneistö halusi välittää kaikkiin kansankerrokseen. Ajatuksen taustalla oli Snellmanin edustama hegeliläinen perusajatus, jonka mukaan kunkin kansakunnan pyrkimyksenä oli kansallisen sivistyksen täydellistäminen ja yhtenäisen kansallisvaltion luominen, joka toteutui kansallishengen etenemisenä. (Liikanen 1995: 135.)¹ Suomessa varsinkin järjestäytymisen alkuvaiheessa yhteisen toiminnan sisällön muodostivat pääosin isänmaallisuus ja suomalaisen identiteetin luominen, joissa myös musiikilla oli keskeinen rooli. Näkyvimpänä esimerkkinä musiikista kansallisen yhtenäistämisen työkaluna olivat vuonna 1874 perustetun Kansanvalitussseuran järjestämät laulu- ja soittojuhlat, joita järjestettiin vuodesta 1881 alkaen. Juhlien tavoitteena oli fennomanian nimissä voimistaa ja edistää isänmaallis-kansallista ilmapiiiriä laulun ja soiton välityksellä. (Smeds & Mäkinen 1984: 9–12, 33–35.)

1880-luvun alkuun tultaessa oli torvisoittokuntien yleisemmäksi kokoonpanoksi vakiintunut seitsikko. Seitsikon muodostivat es-kornetti, 1. b-kornetti, 2. b-kornetti, altto, tenori, baritoni ja basso. Näistä es-kornetti, 1 b-kornetti ja baritoni soittivat tavallisesti melodiaa, kun 2. b-kornetti, altto-, tenori- ja bassotorvet huolehtivat säestyksestä. (Ks. esim. Jalkanen 2003: 147.) Keskeinen vaikutus seitsikkomuotoisen soitto-kunnan syntyymiseen oli suomalaisen torvisoiton isäksi nimetyllä Adolf Leanderilla. Hän oli toiminut Kaartin Soittokunnan johtajana vuodesta 1874. Leander vakiinnutti sotilaskäyttöön puhtaan vaskikokoonpanon, jossa aikaisemmasta käytännöstä poiketen ei ollut yhtään puupuhallinta. Hän kirjoitti suuren osan sovituksistaan juuri seitsikolle sekä organisoi johtamansa Suomen Kaartin Soittokunnan samoin kuin 1881 toimintansa aloittaneet asevelvollisen sotaväen tarkk'ampujasoittokunnat seitsemän soittimen yksiköiksi. Nämä muutokset olivat esikuvana siviilisoittokuntaharastukselle, jonka muotoutuminen seuraili tarkasti sotilassoittokuntien kehitystä. Sotilassoittokunnat ja erityisesti niiden johtajat avustivat monella tavalla aloittelevia siviilisoittokuntia. (Jalkanen 2003: 140, 147; Kurkela 1983: 73–74.)

Tähän kehukseen sijoittuu myös Ilmajoen Torvisoittokunnan perustaminen vuonna 1882. Se oli ensimmäisiä maaseudulle perustettuja siviilisoittokuntia ja järjestyk-

sessä toinen Etelä-Pohjanmaan maaseutupitäjissä. Alavuden torvisoittokunta oli perustettu jo aikaisemmin, mutta varsinaisen toimintansa se aloitti samoihin aikoihin Ilmajoen Torvisoittokunnan kanssa. Kaupunkeihin siviilisoittokuntia oli perustettu muutamia kymmeniä. Sanomalehti Uuden Suomettaren laskelmien mukaan vuonna 1882 soittokuntien määrä oli sotilassoittokunnat mukaan lukien 40, joista kymmenkunta toimi maaseudulla (Uusi Suometar 18.11.1882). Samanlaiseen arvioon pääsi myös Kansanvalistusseura kartoittaessaan laulu- ja soittokuntien määriä vuoden 1884 laulujuhlia varten (Karjalainen 1996: 32). Torvisoittokuntia paljon tutkineen Simo Westerholmin (1996: 4) mukaan näissä laskelmissa maaseudun soittokuntien määrä on oikea, mutta kokonaismäärä jää hieman alhaiseksi todellisesta tilanteesta.

Julkisuuden kasvulla oli tärkeä merkitys siviilisoittokuntien synnylle ja leviämiseksi. Hannu Nieminen (2006) on tutkinut kansallisen julkisuuden rakentumista 1800-luvun ja 1900-luvun alun Suomessa. Kansallisen julkisuuden loivat ja sitä pitivät yllä lukutaidon, koululaitoksen, suomenkielisen kirjallisuuden ja kulttuuri-instituutioiden kehitys, suomalaisen sanomalehdistön synty sekä lopulta yhdistystoiminta. Niemisen mukaan kansallisuusaatteella ja julkisuudella on keskeinen sija modernin eurooppalaisen kansallisvaltion syntyhistoriassa. Hän soveltaa Jürgen Habermasin (2004) tunnettua teoriaa porvarillisesta julkisuudesta tarkastelemalla modernin julkisuuden syntyprosessia kansallisvaltion kehityksen näkökulmasta, missä julkisuudella on keskeinen rooli. Etenkin suomenkielisen sanomalehdistön leviäminen ja julkisten tapahtumien lisääntyminen avasivat ihmisille mahdollisuuden seurata mitä muualla tapahtui ja kopioida näkemästään ja kuulemastaan haluamansa toimintamallit. (Nieminen 2006: 15.)

Pappilafennomaniasta talonpoikaisfennomaniaan

Ilmajoki oli 1800-luvulle tultaessa taloudellisen ja aatteellisen toiminnan keskus suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla. Taloudellisiin pyrkimyksiin perustuva yhdistystoiminta alkoi Ilmajoella jo vuonna 1803, kun pitäjän säätyläistö perusti Ilmajoen maamiessseuran. Se oli 1800-luvun loppupuolelle asti ainoa pitäjakohtainen maanviljelysseura, ja myös ensimmäinen maaseudulla toimiva talousseura Suomessa. Vaikka sen toiminta oli suurimman osan vuosisataa melko uneliasta ja se kokosi piiriinsä lähinnä vain pienen säätyläisviljelijöiden ryhmän, voidaan sen toiminta kuitenkin lukea osaksi kansallisen liikkeen alkuvaiheita, jolloin uudenlainen yhdistyselämä

tavoitti Suomen säätyläistön. Silloin perustetut seurat olivat lähinnä kulttuuri- ja talousseuroja. (Latikka 1987: 63; Liikanen 1995, 86.)

1850-luvulla sanomalehdistössä alkoi esiintyä ensimmäisiä tietoja maaseudun yleishyödyllisistä huveista, joita paikallisyhteisö keskuudessaan järjesti. Yleishyödyllisillä huveilla tarkoitetaan tässä vapaaehtoista rahankeräystoimintaa, jolla kerättiin varoja joko paikallisiin tai kansallisiin tarpeisiin. (Lehtonen 1994: 19.) Huvien tulo maaseudulle tapahtui samaan aikaan, kun kaupunkien rouvasyhdistykset ryhtyivät näkyvästi keräämään huvitoiminnalla rahaa hyväntekeväisyystarkoituksiin. Samassa yhteydessä alettiin järjestää valtakunnallisia keräyksiä, joihin myös maaseudun säätyläistö haastettiin mukaan. Ilmajoella ensimmäiset arpajaiset pidettiin vuonna 1858 Herralan pappilassa. Niissä kerättiin varoja ylioppilastalon rakentamiseksi Helsinkiin. Ylioppilastalokeräys oli ensimmäinen valtakunnallinen keräys, johon maaseudun säätyläistön panosta laajemmin tarvittiin. (Alanen 1953: 675–677; Lehtonen 1994: 9, 165.)

Maaseudulla huvivuutuuteen tartuttiin pitäjissä, joissa taloudelliset edellytykset huvitoiminnan käynnistämiseen olivat hyvät. Eeva-Liisa Lehtosen (1994: 170–174) mukaan Ilmajoki oli yksi tärkeimmistä, sillä siellä huveja järjestettiin 1850–60 -luvuilla lukumääräisesti eniten koko eteläisen Pohjanmaan alueella. Ilmajoen herrasväellä oli kaikki edellytykset uuden huvitavan omaksumiseen: varallisuus, status, tietotaito ja mallit. Esikuvina olivat kaupunkikulttuurin kansainväliset huvitavat ja oman lähipiirin käytännön kokemukset. Ilmajoelle vaikutteita tuli erityisesti Vaasasta ja Helsingistä. Huvien paljouteen vaikutti säätyläisväestön lukumäärä, joka oli suurempi muuhun maakuntaan verrattuna. Vielä autonomian ajan alussa Ilmajoki oli emäpitäjä, jonka yhteyteen kuuluivat myös Jalasjärvi, Kauhajoki, Kurikka sekä Seinäjoen, Nurmon ja Peräseinäjoen kylät. Ilmajoelle oli asettunut paljon papistoa, virkamiehistöä ja muuta säätyläistöä, joilla oli intoa ja varallisuutta ottaa osaa kansalliseen huviliikehdintään. Lisäksi pitäjän vaurautta lisäsivät tervanpoltolla 1700-luvun lopulla rikastuneet talonpojat, joita Ilmajoella oli useita. (Alanen 1953: 769–770; Lehtonen 1994: 165–170.)

Ennen 1800-luvun puoliväliä ei tavallisella kansalla ollut vastaavanlaisia kulttuuriharrastuksia lukuun ottamatta varhaisten herätysliikkeiden uskonnollisia seuratilaisuuksia. Niissä erityisesti papit tulivat lähemmäksi työväkeä ja muuta alempiluokkaista väestöä. Lähtymisen seurauksena kansallinen liike alkoi vähitellen levitä myös maaseutuväestön pariin. Papiston lisäksi ylioppilaat toimivat kansallisten virtausten välittäjinä maakuntiin. Ylioppilaiden vaikutus näkyi erityisesti Ilma-

joella, missä heitä oli voimakkaasta säätyläisasutuksesta johtuen lukumääräisesti eniten Etelä-Pohjanmaan pitäjistä. (Kallio 1988: 189; Latikka 1987: 72–73, 319.)

Kansallisen toiminnan taustalla vaikuttivat samat tekijät, jotka loivat kansallisen julkisuuden (ks. s. 36). Lisäksi erityisesti 1870-luvulla voimistunut teollistuminen vaikutti voimakkaasti yhteiskunnalliseen liikehdintään. Nämä muutokset loivat tarpeita ja antoivat mahdollisuuksia uudenlaiseen huvitoimintaan, jonka suurimpana haasteena oli yhteyden luominen huomattavasti toisistaan poikkeavien ylä- ja alaluokan kulttuurien välille. Tarkoituksena oli kasvattaa alempia kansanluokkia erilaisiin hyveisiin, kuten raittius, isänmaallisuus ja uskonnon harjoittaminen. Toiminnalla oli kansallisesti valistava ja säätyrajat ylittävä tavoite. Kansallisuusliikkeen ensimmäisiä näkyviä ilmiöitä olivat lukuseurat, kansanjuhlat ja arpajaiset, joita sivistyneistö alkoi järjestää myös tavalliselle kansalle. (Nieminen 2006: 178–179; Seppänen 2000: 53; Smeds 1987: 93.)

Ensimmäiset lukuyhdistykset aloittivat usein kirjastojen yhteydessä. Samaan aikaan alkoi suomenkielisen kirjallisuuden ja myös suomenkielisten sanomalehtien lisääntyminen. Ilmajoelle ensimmäinen kirjasto tuli vuonna 1856. Lukuseuraa Ilmajoella ei tiettävästi ollut, mutta sanomalehtiä tilattiin kirjastoon useita. Kirjaston perustamisen vanavedessä Ilmajoelle saatiin ensimmäinen kansakoulu vuonna 1860. Kirjasto- ja kansakoululaitoksen myötä lisääntynyt lukutaito aiheutti sen, että suomenkielisten sanomalehtien levikki nousi nopeasti. Laajentuneen levikin myötä myös suomenkielisten lehtien lukumäärä kasvoi, ja samalla lisääntyi myös paikkakuntaakohtainen kirjoittelu. Sanomalehdistöstä tuli tehokas tiedonvälittäjä. (Alanen 1952: 850, 852; Tommila ym. 1988: 543; Latikka 1987: 73.)

Niemisen (2006) mukaan sanomalehti kansallisena ilmiönä syntyi kansanopetuksen luomalle perustalle. Hän näkee sanomalehdistön ja koululaitoksen tärkeimpinä kansallista identiteettiä luovina ja ylläpitävinä rakenteina, jotka ovat yhteydessä toisiinsa. Pelkkä lukutaidon leviäminen ei mahdollistanut sanomalehdistön nopeaa levikin kasvua 1860–70-luvuilta lähtien, vaan lehdistön kasvun perustana oli kansanopetuksen vaikutuksesta nopeasti laajentunut, uudenlaista moraalista järjestystä edustanut sosiaalisen mielikuvituksen taso, jonka avulla lehtien lukijakunta kykeni näkemään itsensä osana laajempaa, paikalliset rajat ylittävää kokonaisuutta: kansakuntaa. Se merkitsi perustavanlaatuisia muutosta ihmisen ja maailman välisissä suhteissa. (Nieminen 2006: 19–21, 155, 190; ks. myös Anderson 2006.)

Lukuseuroja suuremman vaikutuksen tavalliseen kansaan tekivät kansanjuhlat, joita alettiin järjestää 1870-luvulla. Maaseudulla juhlien taustalla alkoivat 1860- ja

1870-lukujen vaihteessa säätyläisten rinnalla vaikuttaa vauraat talonpojat, jotka olivat alkaneet omaksua fennomaanishenkistä kulttuuritoimintaa. Kansanjuhilla nähtiin olevan erityisen tärkeä rooli eri väestöryhmiä kokoavan kansallistunteen rakentamisessa. Tärkeänä yhdistävänä tekijänä oli kansallisen symboliikan luominen, joka juhlien myötä vakiintui kiinteäksi osaksi ohjelmaa ja iskostui ihmisten mieliin. Siihen kuuluivat kansallislaulu, kansallinen historia, kansallismaisema, kansalliskirjallisuus ja kansallislippu. (Nieminen 2006: 18–20, 134–135.)

Ilmajoella ensimmäinen kansanjuhla pidettiin Santavuorella vuonna 1877 Ilmajoen suomenmielisen sivistyneistön toimesta. Pääorganisaattorina juhlan järjestyksessä toimi talonpoikaissäädyn valtiopäivämies Iisakki Hannuksela. Juhla pidettiin Nuijasodan sankarien muistolle. Santavuorelle oli kokoontunut 500–600 henkeä ja ohjelmassa oli puheita ja musiikkiesityksiä. Juhlissa esiintyi muun muassa Ilmajoen säätyläisistä koottu kuoro, joka lauloi isänmaallisia lauluja. Kuoron esiintyminen juhlassa on varhaisimpia todisteita Ilmajoen kuorotoiminnasta. Tätä ennen on tiedossa vain vuonna 1871 pidetyt laulajaiset, jotka järjestettiin Ilmajoella Helsingin suomenkielisen alkeiskoulun ja paikkakunnan kirjaston hyväksi. Silloin herrasväen nuoret ja talonpoikaisnuoriso lauloivat tiettävästi ensimmäistä kertaa yhdessä julkisesti. (Alanen 1952: 680–681; Latikka 1987: 74; Lehtonen 1994: 274.)

Santavuoren juhlien ohjelma oli ajan kansanjuhille tyypillinen. Yleisön kannalta huviuutuuden kiinnostavimpia puolia oli juuri tilaisuuksien ohjelmasisältö. Suurelle osalle väestä ohjelmisto tarjosi sellaista nähtävää ja kuultavaa, jota sille ei muuten olisi ollut tarjolla. Lehti-ilmoitusten mukaan yleisöä houkuttelivat arpajaiset, näytelmät, musiikki ja tanssi. Lisäksi erilaisten kilpailujen ja leikkien katsottiin innostavan tavallista kansaa osallistumaan huveihin. Tanssi oli alusta alkaen suosituin ohjelma-numero, joka takasi suuret yleisömäärät. Erityisesti se kiinnosti nuorisoa. Tanssia olikin tarjolla lähes kaikkien huvien yhteydessä. Tanssin, leikkien ja erilaisten kilpailujen rooli kansanjuhlissa aiheutti myös arvostelua. Erityisesti tanssia paheksuttiin, sillä sen katsottiin tuovan julkisuuteen siveettömänä pidetyn nurkkatanssiperinteen ja muuttavan sen hyväksyttäväksi. (Lehtonen 1994: 260–262.)

Juhlien soitto- ja lauluohjelmistoissa heijastui poikkeuksetta tilaisuuksien aatteellinen tausta. 1870-luvun kansanjuhlissa ja iltamissa ohjelmisto koostui pääasiassa isänmaallisista lauluista, maakuntalauluista, virsistä ja valikoituneista kansanlauluista. Maaseudulla tanssien musiikista vastasi usein paikallinen kansansoittaja tai laulu. 1870-luvun lopulta lähtien tanssisoitosta alkoi vastata torvisoittokunta, usein seitsikko. Tässä vaiheessa soittokunnat olivat pääasiassa armeijan soittokunnista

koottuja yhtyeitä tai teollisuuslaitosten ja vapaapalokuntien soittokuntia. Lehti-ilmoituksista päätellen soittokunta alkoi 1880-luvulle tultaessa kuulua tilaisuuksien parhaisiin houkuttimiin. (Lehtonen 1994: 262–270.)

Suomenmielinen sivistyneistö ryhtyi tukemaan alkavaa musiikillista harrastusta huomattavasti sen yhtenäistävän vaikutuksen. Siihen kiinnitettiin huomiota jo suhteellisen varhain. Vuonna 1874 Kansanvalistusseura liitti ohjelmaansa maininnan seuran tarkoituksesta ”maaseuduilla järjestää esitelmiä, lukuyhtiöitä, laulu- ja soittokuntia, kansanjuhlia ynnä muuta semmoista, joihin kansa itse pääsee osaa ottamaan” (Inkilä 1960, 50). Seuran kiertokirje määritteli asiamiesten tehtäväksi ”muutoin tavalla, mitä itse parhaana pitää, vaikuttaa seuran hyväksi siveydellisen kanssakäymisen synnyttämällä, kansanhuveilla, iltahuveilla, ym.” (Lehtonen 1994: 157). Näin virallisestikin todettiin musiikin merkitys tärkeänä osana valistustyötä. Voimakkaammin musiikkiharrastukset alkoivat 1870-luvun lopussa ja 1880-luvun alkupuolella. (Ks. Lehtonen 1994: 172–173.)

Kansanjuhlat antoivat toiminnallisen esimerkin hieman myöhemmin perustetuille aatteellisille järjestöille. Vilkas lehtikirjoittelu kohotti huvitilaisuuksien määrää ja 1870-luvun loppua kohden ne lisääntyivät merkittävästi. Yleishyödyllisistä huveista musiikki- ja tanssinumeroineen tuli orastavalle yhdistystoiminnalle elintärkeitä. Juhlien myötä myös iltamien järjestäminen levisi yli säätyrajojen. Tilaisuuksien järjestely edellytti kehitystä organisoimistaidoissa, joita hyödynnettiin hieman myöhemmin alkaneessa yhdistystoiminnassa. (Lehtonen 1994: 98, 274; Nieminen 2006: 135.)

1880-luvulle tultaessa huvitoiminta oli ainakin osittain onnistunut lähentämään eri yhteiskuntaluokkia toisiinsa. Ilmajoella erityisesti varakkaampien talollisten ja säätyläistön suhteet, jotka jo muutenkin olivat talonpoikien rikastumisen ja fenomanian myötä lähentyneet, lämpenivät entisestään yhteisten huvien myötä. Samalla kuilu palkollisväestöön syveni. Ylempänä olivat rikkaat talolliset ja ratsutilalliset, alhaalla köyhemmät talonpojat, torpparit, palvelusväki ja muu maaseudun irtoväki. Kansan syvimät rivit kansallinen toiminta saavutti hitaasti. Kynnys osallistumiseen alkoi laskea sitä mukaa, kun vastuu huvijärjestelyistä siirtyi pikkuhiljaa talonpoikien, opettajien ja lukkareiden vastuulle. Etelä-Pohjanmaalla kehitykseen vaikutti erityisesti nuorisoseuraliikkeen syntyminen, joka oli alusta lähtien kokonaan talonpoikaisnuorison organisoimaa. (Alanen 1952: 692; Jalkanen 2003: 137; Lehtonen 1994: 98, 291.)

Kohti nuorisoseuraliikettä

Suomenkielisten oppikoulujen perustamisesta tuli 1800-luvun loppupuolella kieli- taistelun keskeisiä tavoitteita. Päämääränä oli kasvattaa uusi akateeminen ja suomenkielinen eliitti. Etelä-Pohjanmaan kunnat, Ilmajoki etunenässä, olivat mukana Helsinkiin perustettavan ensimmäisen suomenkielisen yksityisoppikoulun, Helsingin Suomalaisen Alkeisopiston perustamiskampanjassa. Ilmajoki oli aktiivinen myös Vaasaan vuonna 1880 perustetun Vaasan suomenkielisen lyseon syntyvaiheissa. Viirastojen, hallinnon ja opetuksen kieleksi haluttiin suomi, jota seudun talonpojat ja muu rahvas puhuivat. Yhteistä kieltä pidettiin fennomaanien piirissä ehdottomana edellytyksenä yhtenäisen kansakunnan syntymiselle ja Etelä-Pohjanmaalla kehityksen esteenä oli maakunnan hallinnollinen keskus Vaasa ympäräalueineen, missä pääkielenä oli ruotsi. (Alanen 1952: 682–683; Latikka 1987: 83.)

Suomenkielisten oppikoulujen perustamisen takana oli myös vahva halu tehdä kouluttautuminen mahdolliseksi monilukuiselle talonpoikaisnuorisolle, jolle se oli siihen saakka ollut vaikeaa joko kielimuurin tai taloudellisten resurssien puuttumisen vuoksi. Suomenkielisten oppikoulujen perustamisen jälkeen pitäjien talonpojat alkoivatkin kouluttaa lapsiaan entistä enemmän. Ilmajoki oli korkealla myös näissä tilastoissa. Usein talonpoikaiskoululaiset ja -ylioppilaat säilyttivät koulutuksen aikana kosketuksen omaan maakuntaansa ja valmistuttuaan palasivat sinne virkamiehinä. Todennäköisesti juuri lisääntyneen kouluttautumisen myötä kansallisen toiminnan johto alkoi Ilmajoellakin pikkuhiljaa siirtyä ylemmiltä säädyiltä talonpojistolle. (Alanen 1952: 682–683.)

Kansallisen sivistyksen edistäjät näkivät jo varhain maalaisnuorisossa hedelmällisen maaperän suomalaisuusliikkeelle. Lehtosen (1994: 169–170) mukaan talonpojat haluttiin mukaan toimintaan sekä symbolisesti että puhtaasti käytännön syistä. Symbolisesti erityisesti varakkaat talonpojat edustivat herrasväen mielissä rahvaan idealistista kansallista mallia. Käytännössä talonpoikien tuki tarvittiin siitä syystä, että päinvastoin kuin kaupungeissa säätyläisiä oli maaseudulla vähemmistö monilukuisen talonpojiston rinnalla. Tarvittiin yksinkertaisesti lisää väkeä kansallisen päämäärän läpiviemiseksi. Lisäksi säätyläisillä oli luja luottamus ”talonpoikaisen kansan” solidaarisuuteen valtiota kohtaan. Se osoittautuikin luottamuksen arvoiseksi. Vuoden 1863 jälkeen, kun säätyvaltiopäivät alkoivat toimia säännöllisesti, talonpojistosta tuli valtiopäivillä samanveroinen muiden säätyjen kanssa. Sen myötä

talonpoikien asema lujittui kansallisessa liikkeessä entisestään. (Alapuro & Stenius 1987: 14–19; Lehtonen 1994: 96–97.)

1870-luvulta lähtien kansallinen liikehdintä alkoi tavoittaa myös muuta talonpoikaisväestöä. Ilmajoella talonpoikaisnuorison aktiivisuus sai alkunsa seuranäytelmistä, joita alettiin esittää muun huvitoiminnan mallien mukaan erilaisissa hyödyllisissä tarkoituksissa. Kansallisen sivistyneistön piirissä näytelmäesitysten tuomista maaseudulle pidettiin jo varhain tärkeänä. Toimeenpanijoina olivat usein kansakoulunopettajat, joista tuli monella paikkakunnalla tiennäyttäjää aatteellisissa riennoissa. (Numminen 1961: 147.)

Ilmajoella innokas opettajatar neiti Enroth alkoi nuorison aloitteesta harjoittaa näytelmäkappaleita, joissa näyttelijöinä olivat Ilmajoen talollisväestön nuoret. Helmikuussa 1878 kartutettiin Ilmajoen kansakoulutoiminnan varoja esittämällä Ala-Antilan talossa Topeliuksen Sotavanhuksen joulu ja Theodolinda Hahnssonin Savon jääkäri. Näytelmäesitykset saivat huomiota osakseen koko maakunnassa ja erityistä ihastusta herätti se, ettei tilaisuudessa näkynyt alkoholia. Seuranäytelmissä nähtiin valistuksen siemen ja Ilmajoen nuorisoon näytelmätoiminta jätti kipinän laajemmassa ja tiiviimmässä toiminnasta kansallisen sivistyksen edistämiseksi maakunnassa. (Alanen 1953: 686–687; Numminen 1961: 147.)

1880-luvulle tultaessa talonpoikaisnuorison omaksuma fennomaanishenkinen kulttuuritoiminta alkoi Etelä-Pohjanmaan alueella hakeutua jo selvästi aatteellisempaan ja entistä yhteiskunnallisempaan suuntaan. Kehityksen taustalla oli heräävä nuorisoseura-aate, jonka takana oli laihialainen talonpoika Juho Hietanen. Hän julkaisi talvella 1881 Vaasan Lehdessä kirjoitussarjan, jossa ehdotti erityisten nuorisoyhdistysten perustamista edistämään kansallista sivistystä, kansan tapoja ja aineellista tilaa. Hietasen kirjoitusten taustalla oli huoli kotipitäjänsä kansannuorison keskuudessa vallitsevasta turmeluksesta sekä säätyeroista, jotka estivät tavallista kansaa osallistumasta säätyläisnuorten harrastuksiin. (Latikka 1987: 138.) Saman vuoden aikana päätettiin Hietasen aloitteesta perustaa Kauhavan Nuorisoyhtiö. Se oli ensimmäinen yritys nuorisoyhdistyksestä, jossa mukana olisivat sekä säätyläisettä rahvaannuoriso. Samalla alkoi herätä ajatus koko maakunnan alueella vaikuttavan nuorisotoiminnan aloittamisesta. (Numminen 1961: 148.)

Kesällä 1881 Ilmajoen nuoriso päätti pitää arpajaiset Vaasan suomenkielisen yksityislyseon hyväksi. Arpajaiset olivat ensimmäiset, jotka talonpoikaisnuoriso järjesti alusta saakka itse ilman ylempiluokkaisten puuttumista asiaan. Pääorganisaattorina toimi ilmajokelainen Otto Könni. Samassa yhteydessä Ilmajoella järjestettiin niin sa-

notut ”poikain päivät”, joille kutsuttiin muutamia nuoria miehiä Lapualta ja Laihialta. Päivien tarkoitus oli tutustua Ilmajokeen ja keskustella Etelä-Pohjanmaan alueen yhteisistä valistusharrastuksista. Nuorukaiset olivat varakkaiden talonpoikien lapsia ja edustivat aikansa edistyneintä talonpoikaisnuorisoa, joille kansalliset harrastukset ja niiden muodot olivat jo tulleet tutuiksi. Ryhmään kuuluivat samat henkilöt, jotka olivat aikaisemmin samana vuonna olleet perustamassa Kauhavan Nuorisoyhtiötä. (Numminen 1961: 148.) Poikain päivien vaikutuksesta Ilmajoen nuorison keskuudessa syntyi ajatus Etelä-Pohjanmaan nuorison yhteisen juhlan, Malkamäen juhlan, viettämisestä Ilmajoella. Aloite oli todennäköisesti Otto Könnin. Juhlan taustalla oli ajatus kokoontumisväylän ja yhdyssiteen luomisesta maakunnan nuorisolle säätyyn katsomatta. (Numminen 1961: 157.)

Juhla pidettiin heti seuraavana kesänä. Ohjelmassa oli kansanjuhlien mallia mukaillen puheita, lausuntaa, musiikkiesityksiä ja näytelmä. Musiikista vastasi juhliin varta vasten tilattu Vaasan pataljoonan soittokunta, joka soitti isänmaallisia lauluja juhlan hengessä. Soittokunnan soittamia kappaleita olivat ainakin Vaasan marssi, millä juhla aloitettiin, sekä Maamme, 30-vuotisen sodan marssi ja Suomen laulu. Lopuksi soittokunta soitti vielä tanssit. Juhlassa esiintyi myös Ilmajoelta koottu tilapäinen laulukööri. (Ala-Nikkola 1982: 2; Numminen 1961: 157.)

Ennen Malkamäen juhlaa ei Ilmajoen julkisissa kansanhuveissa ollut juurikaan kuultu torvisoittoa. Tämä johtui todennäköisesti siitä, että maaseudulla ei ollut musiikkitarjontaa saatavilla samalla tavalla kuin kaupungeissa. Soittokuntien tilaamista juhliin hankaloitti myös niiden kallis hinta. 1880-luvun alkuun tultaessa torvisoittokunnat olivat kuitenkin tanssien säestäjinä yleistyneet. Lisäksi huvien ja huviyleisön määrät olivat kasvaneet siinä määrin, että lisääntyneet pääsylipputulot mahdollistivat vierailevien muusikoiden hankkimisen suurempiin tilaisuuksiin. Ei ole tiedossa, miksi juhlan järjestäjät halusivat tilata torvisoittokunnan Malkamäelle. Vaasan pataljoonan soittokunta valikoitui todennäköisesti siitä syystä, että se oli lähimpänä ja myös ainoa esiintymiskelpoinen soittokunta Etelä-Pohjanmaan alueella. (Ala-Nikkola 1982: 2; Lehtonen 1994: 270.)

Malkamäen juhlan aikana syntyi päätös Suupohjan (Etelä-Pohjanmaan) nuorisoseuran perustamisesta, jonka tehtävänä olisi ”nuorison tapain sivistyttäminen ja isänmaallisen mielen herättäminen” (Numminen 1961: 158). Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran perustava kokous pidettiin Ilmajoella 15.10.1882, kolme kuukautta Malkamäen juhlien jälkeen. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Otto Könni. (Numminen 1961: 151–158; Kallio 1988: 136.)

Nuorisoseuran syntyvaiheissa erikoista on säätyläisnuorten vähäisyys. Vastoin totuttua tapaa heillä ei ollut nuorisoseuraliikkeessä johtavaa roolia. Lähes kaikki seuran perustajajäsenistä olivat kansa- tai oppikoulun käyneitä talonpoikia. Lisäksi nuorisoseuratoiminnan rakenne erosi totutusta, sillä jos fennomaaninen liike oli luonteeltaan vertikaalista ja ylhäältä päin rakentuvaa, voidaan nuorisoseuraliikettä pitää horisontaalisena itsekasvatuksellisenä liikkeenä. Sen toiminta painottui nimenomaan nuorisokysymykseen avaten maaseudun nuorisolle sosiaalisen nousun näköaloja modernisoituvassa yhteiskunnassa. Tässä kehityksessä sai alkunsa myös Ilmajoen Torvisoittokunta. (Kallio 1988: 136; Nieminen 2006: 136.)

Torvisoittokunnan perustaminen

Konkreettiset syyt harrastajasoittokuntien perustamiseen Suomessa syntyivät paikallisista tarpeista. Kun 1870-luvulla huvitilaisuuksien määrä alkoi vilkastuneen järjestötoiminnan myötä voimakkaasti kasvaa, oli urakka maan vähälukuisille ammattisoittajille ylivoimainen. Tilanne helpottui hieman asevelvollisen armeijan yhteydessä toimineiden tarkk'ampujasoittokuntien perustamisen (1881) jälkeen. Nekään eivät kuitenkaan enää riittäneet vastaamaan kysyntään, sillä torvisoittokuntien suosio erilaisten huvitapahtumien ohjelmanumerona alkoi nopeasti kasvaa. (Jalkanen 2003: 139; Kurkela 2003: 139; Kurkela 1983: 74.)

Vilkkaan lehtikirjoittelun myötä soittokunta-aate levisi myös maaseudulle. Kasvava lehdistö toi uutiset osaksi jokapäiväistä keskustelua, mikä oli tärkeä väylä myös torvisoittokuntien leviämiseksi. Niemisen (2006: 155) mukaan lehdistö loi päivittäisjulkisuutta, joka antoi yhteiset keskusteluiden ja pohdinnan aiheet virittämällä lukijat osaksi kunkin hetkistä yhteisöllisyyttä. Lehdistön lisäksi kansakoululaitoksen perustaminen ja soittotaitoisen opettajan saapuminen paikkakunnalle olivat maaseudulla usein oman soittokunnan perustamisen liikkeelle sysääviä voimia. Myös paikalliset kanttorit toimivat soittokuntien johtajina. Hyvät edellytykset siviilisoittokuntien käytännön perustamistyölle tarjosivat lakkautettujen sotilasorkesterien jäsenet, joista monet lähtivät mielellään siviilisoittokuntien johtajiksi menetettyään paikkansa sotilasmuusikkoina. (Jalkanen 2003: 141; Karjalainen 1996: 20; Kurkela 1983: 73–74.)

Harrastajasoittokuntien perustamista helpotti se, että uudet seitsikkomuotoiset torvisoittokunnat koostuivat ainoastaan vaskipuhaltimista. Niissä on samanlainen

sormitus, mistä johtuen soittaja pystyi lyhyessä ajassa oppimaan myös muita seitsikon instrumentteja. Erityisesti kokoonpanon suurempia puhaltimia oli suhteellisen helppo oppia soittamaan. Se oli tärkeä edellytys seitsikkosoiton yleistymiseen, sillä pitkäaikaista koulutusta ei välttämättä tarvittu ja harrastus voitiin aloittaa varsin vähäisin taidollisin resurssein. Lisäksi soittokunta oli myös helpompi pitää toiminnassa, kun sama henkilö pystyi tarvittaessa siirtymään eri instrumenttiin. Sillä oli merkitystä erityisesti pienille soittokunnille, joissa soittajia ei aina ollut riittävästi. (Kurkela 1983: 75; Vehmas 1983: 8.)

Kansainväliset mallit suomalaisille siviilisoittokunnille tulivat Ruotsista, Iso-Britanniasta ja Saksasta. Ruotsissa harrastajasoittokuntia alettiin perustaa 1850–60-luvuilla. Iso-Britanniassa puhallinorkesteritoiminta sai alkunsa jo 1600-luvun lopulla sotilassoittokuntien muodossa, mutta varsinainen torvisoittokuntaliike (Brass Band Movement) sijoittuu 1830–60-luvuille. Ruotsissa ja Iso-Britanniassa harrastajatorvisoittokuntien syntyvaiheet ja kehitys liittyvät teollistumiseen. Molemmissa maissa soittokuntatoiminnan takana olivat nousevan keskiluokan edustajat, jotka halusivat työläisten käyttävän vapaa-aikansa mahdollisimman hyödyllisesti ja siveellisesti. (Andersson 1982: 2, 155–158; Herbert 2000: 11–19.) Ruotsissakin teollistumisen yhteydessä perustettiin yhdistyksiä, joiden avulla soittokunta-aate levisi myös maaseudulle. Greger Anderssonin (1982: 156) mukaan Ruotsissa soittokuntatoiminta toimi tasoittavana tekijänä maaseudun ja kaupunkien musiikkikulttuurien välillä. Hän käyttää siitä termiä mesomusiikkikulttuuri (”urbanfolklig”).

Pekka Jalkasen (2003: 140) mukaan suomalaisen seitsikon instrumentaatio otti mallinsa Saksasta ja Ruotsista. Saksalaisen ratsuväen soittokunnan kokoonpano vuonna 1884 muistutti Suomessa käytettyä seitsikkoo. Erona olivat saksalaisen soittokunnan käyttämät neljä es-trumpettia. Myös Ruotsalaisten soittokuntien instrumentaation esikuvamaa oli Saksa. Ruotsissa yleisin kokoonpano oli sekstetti, joka erosi suomalaisesta seitsikosta ainoastaan sillä, että siinä oli vain yksi b-kornetti vähemmän. (Andersson 1982: 159–160; Vehmas 1983: 7.)

Vuodet 1882–84 olivat suomalaisten torvisoittokuntien pioneeriajan huippuvuosia. Silloin perustettiin keskimäärin viisitoista uutta soittokuntaa vuosittain. (Jalkanen 2003: 140.) Kun 1880-luvun edetessä säätyläisjohtoiset hyödylliset hovit muuttuivat kansalaishuveiksi uusien kansalaisjärjestöjen ottaessa vastuuta huvien järjestämisestä, myös torvisoittokuntien taustaorganisaatio muuttui. Valtaosan Suomessa toimivien soittokuntien taustavoimina ja perustajina alkoivat olla erilaiset yhdistykset, seurat ja järjestöt. Uudet kansalaisjärjestöt ottivat vastuulleen huvien jär-

jestämisen lisäksi jäsentensä harrastustoiminnan, jossa torvisoitolalla oli kuorolaulun ohella merkittävä rooli. Etelä-Pohjanmaalla iltamien ja muiden tilaisuuksien määrä alkoi merkittävästi kasvaa nuorisoseuratoiminnan myötä. Etelä-Pohjanmaan nuorisoseuran perustamisen jälkeen myös järjestäytyminen paikallisyhdistyksiin vähitellen kiihtyi lisäten huvien määrää entisestään.

Ilmajoen Torvisoittokunnalle tuntui olevan sosiaalinen tilaus. Lopullinen päätös oman soittokunnan perustamisesta syntyi Malkamäen juhlassa (1882). Waldemar Rantojan (1952: 4–5) mukaan Otto Könniltä ja muilta Ilmajoen talonpoikaisnuorilta oli juhlien yhteydessä ensimmäisen kerran kysely halukkuutta oman soittokunnan perustamisesta pitäjään. Könniltä säilyneestä päiväkirjamerkinnästä saa kuitenkin käsityksen, että puheita oli ollut jo aikaisemmin. Muistitiedon (ks. esim. Ala-Nikkola 1982: 3–4) mukaan viimeisen sysäyksen erityisesti Könnin mieltä ilmeisesti jo pidempään hiertäneelle perustamisajatukselle antoi juhlissa vierailleen Vaasan pataljoonan soittokunnan esiintyminen, mikä teki häneen suuren vaikutuksen. Se yhdistettynä juhlan innostuneeseen tunnelmaan sinetöi päätöksen. Syyskuun 14 päivänä Könni kirjoittaa:

Usein olemme me nuoret kuulleet ääniä, että meilläkin pitäisi pantaman toimeen jotain, edes soittokunta; kyllä sen avulla sitten syntyisi seuroja, iltahuvia, ym., joihin ei kokoonnuttaisi vain iltaansa ja aikaansa viettämään jollakin epä-tietoisella nautinnolla; vaan kuin soittokunta olisi olemassa, soitanto houkuttelisi ihmisiä yhteen ei aivan ruumiillisen nautinnon mielessä vaan henkisten tunteitten eläyttämiseksi ja vaurastuttamiseksi; siten myös tunteikkaampaa yhdyshenkeä syntyisi, eikä kokoukset olisi ainoastaan enemmän tai vähemmän juomanautinnon tyydyttämiseksi. Jotain tuommoista me olimme kuulleet ja samoin arvelimme itsekkin ja hyvin itsestämme kaikenlaista tiedämme. Waan on vaikea johonkin enemmän yleiseen puuhaan (koska on hankalaa yksityisissä asioissa) ryhtyä, ennen kuin arvaa yleisen mielipiteen olevan puolellaan. Sen huomasiimme jo kallistuvan odottavalle puolelle. Malkamäen juhlan jälkeen ei ajatuksemme voineet saada rauhaa. (Rantoja 1952: 4–5.)

Innostus oman soittokunnan perustamiseen oli kova, ja Malkamäen juhlassa ajatukselle saatiin kaivattua kannatusta. Vaikka kyse olikin musiikillisesta hankkeesta, ei musiikki ollut ainoa asia, josta soittokunnan perustamisessa oli kysymys. Könnin sitaatista kuvastuu erityisen hyvin taustalla vaikuttanut uusi sivistykseen ja raittiuteen tähtäävä aatemaailma. Hän oli huolissaan Ilmajoen nuorison ”siveettömästä elämäntavasta” ja katsoi torvisoittokunnan tuovan mukanaan uusia harrastuksia, joihin erityisesti nuoriso kokoontuisi ilman alkoholia ja väkivaltaa.

Etelä-Pohjanmaalla kansanvalistustyön taustalla vaikutti voimakkaasti maakunnan alueella aikaisemmin vallinnut väkivaltainen häjykulttuuri, vaikka se käytännössä oli jo saatu talttumaan. Oikeudenkäyntejä syyllisistä käytiin kuitenkin edelleen. Ne pitivät väkivaltaisuudet ja pelon tuoreessa muistissa, sillä oikeudenkäyntitapahumat referoitiin tarkasti maakunnassa ilmestyneissä sanomalehdissä. Ilmajokea häjykulttuuri ei varsinaisesti ollut koskettanut, mutta sielläkin häjyjen kauhuteot olivat hyvin tiedossa, ja kaikki siihen viittaava toiminta haluttiin kitkeä pois. Ratkaisevaksi keinoksi väkivallan ja juoppouden ehkäisemiselle katsottiin yleisen mielipiteen kehittyminen, ei niinkään kovat otteet.² Tätä ajatusta kannatettiin myös virkamiestalolta. Vaasan läänin maaherran johdolla viranomaiset tukivat voimakkaasti kaikkia pyrkimyksiä harrastusten suuntaamiseksi henkisempiin ajanvietteisiin maakunnassa. Muun muassa ”Kauhavan ruma vallesmanni” Adolf Hägglund tuki nuoriseuraliikkeen perustamista ja palkkasi myöhemmin omilla varoillaan Kauhavan ensimmäisen soittokunnan johtajan ja kustansi myös soittimet. (Ala-Nikkola 1982: 1; Karjalainen 1996: 36; Ilmajoki-lehti 18.3.1982.)

Ilmajoella nimismies Gustaf Jernberg, Rautavaaran musiikkisuvun kantaisä, tuki myös tahollaan tämänkaltaisia kehittämissyrkimyksiä. Hän oli itse aktiivinen musiikkimies ja antoi muun muassa nuottiopetusta ja muuta monipuolista musiikkietoutta nuorille soittokuntalaisille Ilmajoen Torvisoittokunnan perustamisvaiheessa. (Ala-Nikkola 1982: 1–2, 5.)

Heti torvisoittokunnan perustamispäätöksen jälkeen Ilmajoella tilattiin torvet. Torvitylaus tehtiin 11.9.1882 Hannukselan talossa. Samalla käytiin ensimmäiset keskustelut soittokunnan säännöistä. Tilauspyyntö lähetettiin Kaartin soittokunnan johtajalle Adolf Leanderille Helsinkiin, sillä hänen tiedettiin avustaneen monia aloittelevia soittokuntia soittimien hankinnassa. (Rantoja 1952: 5.) Leanderilla oli yhteyksiä erityisesti Saksaan, mistä hän välitti torvia Suomeen. (Karjalainen 1996: 41; Rantoja 1952: 5.) Syyskuun 24. päivänä Otto Könni on merkinnyt muistiin, että: ”Tilaus on mennyt, nyt ei muuta kuin säännöt kokoon ja miehet luvatsoon sääntöjä seurata. Tulevana pyhänä, eli Mikkelin päivänä aiomme kokoontua.” (Rantoja 1952: 6.)

Näin nopeasti asia ei kuitenkaan edistynyt. Ilmeisesti Malkamäen juhlien jälkeinen into oli ajan kuluessa alkanut laantua, sillä noin kuukautta myöhemmin loka-kuun 23 päivänä Otto Könnin muistiinpanoista välittyy turhautuneisuus ja kärsimättömyys tilanteen etenemättömyyteen:

Koko kuukausi on kulunut eikä mitään muistoon pantavaa meidän aikomuksemme suhteen ole tapahtunut. Torvet tosin ovat kohta täällä, vaan mitään kookousta emme ole saaneet aikaan. Näyttää asia olevan yhtä pitkä kuin leveäkin. Ei intoa, ei halua, ainoastaan silmän räpäykseksi. En sittenkään lakkaa uskosta, ettei jotain yrityksestämme tule. (Rantoja 1952: 6.)

Noin kuukauden kuluttua tilauspyynnön lähettamisestä torvet saapuivat ja ne jaettiin soittajille. Samalla soittokunta-ajatus konkretisoitui uudelleen ja palautti myös hukassa olleen innostuksen. Marraskuun 18 päivänä Könni kertoo:

Jo taas on aika kulunut ja nyt on aikaa kulunut, ei turhiin, vaan tosi toimiin. Viime kuun lopulla saimme torvet kotiin; komeat ja hyvät ne ovat, josta olemme kiittäneet herra A. Leanderia. Mutta ei torvet, oli ne minkälaiset tahansa, niin ei ne soita. Ei tosiaan, tahtoa täytyy nyt löytää oppimiseksi. Sitä näyttää löytyvänkin, ei ainoastaan näytä vaan on. Sillä jossa todella työskennellään, jossa työhalua ja innostusta löytyy, siellä ei kina ja sanastus pääse vallalle ja niin on ollut meidän kanssamme laita. Kaikki jos vasta vähäkin, mitä on toimitettu, on mennyt kuin yhden työ. Tänään otimme kukin torvemme...ja jokainen tyydyimme osaamme. (Rantoja 1952: 6.)

Torvet maksoivat 800 markkaa. Se oli keskimääräinen hinta seitsikolle tai okteille, kun soittimet tilattiin välittäjän kautta.³ Ei ole tietoa, miten torvet Ilmajoella rahoitettiin. Ilmeisesti rahat oli saatu keräyksillä ja lahjoituksina. Maaseudulla yleisin keino varojen hankintaan oli arpajais- ja iltamatoiminta tai varakkaiden yksityishenkilöiden lahjoitukset, kuten Kauhavalla vallesmanni Hägglundin rahallinen panos soittokunnan alkuvaiheissa. (Jalkanen 2003: 142; Karjalainen 1996: 35.)

Ilmajoen soittokunta oli kahdeksanmiehinen ja muodoltaan seitsikko. Sen ensimmäiset soittajat olivat Otto Könni (es-kornetti), Iisakki Pirilä (es-kornetti), Salomon Ketelä (1. b-kornetti), Kaarlo Yli-Antila (2. b-kornetti), Matti Loppi (altto), Salomon Pirilä (tenori), Iisakki Hannuksela (baritoni) ja Juho Kuhna (basso). Es-kornetteja oli kokoonpanossa kaksi. Soitinten kaksintaminen tai kolmintaminenkin oli tavallista ja sitä toteutettiin tarpeen vaatiessa yhtyeen koon mukaan. Yleisintä oli tuplata soolo-soitin, kuten Ilmajoellakin tehtiin. (Ks. Kurkela 1983: 75–76.)

Soittokunnalle laadittiin säännöt Yli-Antilan talossa 8.11.1882. Samalla katsottiin Ilmajoen Torvisoittokunta perustetuksi. Soittokunnan perustaminen huomioitiin myös valtakunnallisessa sanomalehdistössä. Ensimmäisenä asiasta kirjoitti Uusi Suometar 15.11.1882. Seuraavana päivänä perustamisuutinen soittajien nimillä va-

rustettuna oli Vaasan Lehdessä. Lisäksi ainakin Suomalainen Virallinen Lehti ja Kuopion seudulla ilmestynyt Tapio uutisoivat tapahtuman.

Sääntöjen laatimisen jälkeen alettiin puuhata harjoituksia ja ensimmäistä opettajaa, joka Ilmajoen Torvisoittokunnalle hoitui valtiopäivämies Hannukselan kautta. Hannuksela oli soittokuntahankkeessa tärkeä taustatuki, sillä asemansa vuoksi hänellä oli suhteita ja vaikutusvaltaa moniin tärkeisiin tahoihin. Hannuksela lähti Vaasaan neuvottelemaan Vaasan pataljoonan soittokunnan kapellimestarin Gustaf Kockin kanssa sopivasta henkilöstä soittokunnan opettajaksi. Vähän ajan kuluttua saatiinkin ehdotus, joka myös hyväksyttiin. Ilmajoen Torvisoittokunnan ensimmäiseksi opettajaksi ja johtajaksi valikoitui porilainen Ludvig Wickholm, jonka kanssa sovittiin kolmen kuukauden mittaisesta opetusjaksosta. Sen aikana Wickholmin oli määrä opettaa soittokuntalaisille torvisoiton alkeet, nuotinlukua ja muutamia kapaleita. Hän muutti opetuksen ajaksi Ilmajoen Ojalan taloon, missä myös harjoitukset pidettiin. Harjoituksissa käytiin säännöllisesti ja opettajaan oltiin tyytyväisiä. (Rantoja 1952: 5–7.) 18. tammikuuta Könni kirjoittaa:

Opettajassa on paljon, kuin kalaiselta opiskelu tuntuu ja kuinka edistytään. Hänestä on meillä jokaisella ihan samat mielipiteet: hän on kuin luotu aivan meitä varten opettamaan; me iloitsemme hänestä. (Rantoja 1952: 8.)

Otto Könnin viimeinen säilynyt muistiinpano soittokunnan perustamisvaiheista on kirjattu 18.1.1883, noin kuukauden kuluttua Wickholmin saapumisen jälkeen. Siitä välittyy vahvasti soittamisen, oppimisen ja onnistumisen ilo uudessa harrastuksessa. Könni painottaa myös yhteisöllisyyden, ahkeruuden ja yksimielisyyden tärkeyttä yhteisessä toiminnassa kohti ”valoa ja vapautta”. Sitaatti on erityisen kuvaava esimerkki voimakkaasta aatteellisuudesta, joka torvisoittoon liitettiin alusta alkaen:

Tulen juuri niinkään harjoittelemasta soitantoa. Nuo ovat ilahuttavia ja hupaisia hetkiä, ettei sitä vaikeutta, mikä meillä todella edessä on, miksiäkään huoma. Hupaisia ja ilahuttavia siksi, kuin näkee jokaisen erinomaisen ahkeruuden ja innon. Jokainen on todenteolla ottanut asiaan kiinni ja kylläpä kumma olisi, ellei tästä mitään syntyisi...Vaan ahkeruus on jokaisen oma asia ja sitä ei puutu...Mutta vielä sanon: ei mikään työ, oli yhteinen tai yksityinen, jossa näin paljon harrastusta, välinäistä sopua ja yksimielisyyttä osoitetaan, ole raukeava tyhjiin. Aina hommataan, puuhataan ja pauhataan edistymisestä yleisissä asioissa, vaan mitkä ovat ne mahtisanat, jotka edistyksen aikaan saavat: ne ovat ahkeruus ja yksimielisyys. Meille nuorille on sanottu usein: te luokaatte Ilmajoki uudestaan. Mutta mitä siinä olisi sitten uudelleen luotavaa? Ei muuta

kuin pois kateus ja ylpeys ja näiden sijaan tunnussanat: ajattelevaisuus ja isäin maa. Ja mitä tästä seuraa? Valoa ja vapautta... Yhtykäämme, olkaamme ystäviä ja toimikaamme, niin voimme vaikka maailman ylösalaisin kääntää. (Rantoja 1952: 8–9.)

Ludvig Wickholm lähti Ilmajoelta ennalta sovitun kolmen kuukauden oppiajan jälkeen. Toimintaa jatkettiin pitämällä soittokunnan keskinäisiä harjoituksia. Wickholmin lähdettyä harjoituksia alkoi johtaa Otto Könni. Pystyäkseen täyttämään johtajan vastuullisen tehtävän Könnin oli täytynyt päästä jo pitkälle soittotaidoissaan. Soittokunta toimi omillaan. (Rantoja 1952: 9.)

Ilmajoen Torvisoittokunta järjestönä

Ilmajoen Torvisoittokunnan perustamisvaiheessa joukkojärjestäytyminen oli vasta alkamassa. Sven Lundkvist (1977) on väitöskirjassaan selvittänyt laajasti vapaan yhdistystoiminnan organisoitumisen kansainvälisiä kytkentöjä ja erityisesti joukkojärjestäytymisen syntyhistoriaa Ruotsin näkökulmasta. Hän esittelee tutkimuksessaan kolme järjestäytymässä olevalle organisaatiolle tyypillistä piirrettä: yhdistysten jäsenillä on yhteinen tavoite, jäsenyys on vapaaehtoista ja organisaatio voi toimia vapaasti, esivallasta riippumatta. (Lundkvist 1977: 11–33.) Henrik Stenius (1987: 30–56) on soveltanut samaa ajatusmallia väitöskirjassaan suomalaisen yhdistystoiminnan ja joukkojärjestäytymisperiaatteen historiasta.

Aivan vailla esivallan valvontaa yhdistystoimintaa ei kuitenkaan voinut harjoittaa. Ensimmäisenä uusille yhdistyksille ja seuroille laadittiin säännöt, jotka olivat myös ehtona rekisteröitymiselle viralliseksi yhdistykseksi. Niiden perusteella määräytyi järjestöjen toiminnallinen linja, joka virkamiestasolla tarkastettiin ennen rekisteröitymisluvan antamista. Vanhassa sääty-yhteiskunnassa alamaisten sosiaalista elämää oli säädelty monien lakien ja asetusten avulla. Salaseuratoiminnan kieltämiseen liittyviä lakeja oli annettu jo vuosina 1803, 1826 sekä 1848. Aatteellisia seuroja ja yhdistyksiä koskevat lait tulivat ajankohtaisiksi sitä mukaa, kun viranomaiset alkoivat kokea vapaan järjestäytymisen uhkaavan vallitsevaa järjestelmää. Ne olivat siis lähinnä ehkäiseviä toimenpiteitä. Ensimmäinen yhdistystoimintaa koskeva laki säädettiin 1849 Euroopan vallankumousvuoden jälkimainingeissa. Sen mukaan teieteellistä, kirjallista, taloudellista tai muuta tarkoitusta varten samoin kuin sääntöjen vahvistamiseen oli hankittava keisarin lupa. Tarkoituksena oli asettaa kaikki voi-

massa olevat ja jatkossa tulevat yhdistykset senaatin kontrollin alaiseksi. (Alapuro ym. 1987: 69.)

Koska yhdistystoiminnan alkuvaiheessa ei autonomisen Suomen alueella juurikaan ilmennyt vastarintaa venäläisiä kohtaan, yhdistyselämällä oli suhteellisen paljon liikkumavaraa. Toiminta helpottui entisestään vuonna 1883, kun seurojen ja yhdistysten perustamislupien myöntäminen sekä niiden sääntöjen vahvistaminen siirrettiin senaatin talousosastolle. Kun samassa yhteydessä yhdistysten lukumäärä alkoi voimakkaasti kasvaa, myönnettiin 1887 myös läänin kuvernööreille oikeus vahvistaa yhdistysten sääntöjä, mikäli niiden toiminta rajoittui asianomaiseen läänin. 1890-luvulle tultaessa yhdistysvapautta alettiin jälleen voimakkaasti rajoittaa, kun yhdistystoiminnassa alkoi näkyä haitalliseksi arvioituja poliittisia elementtejä. (Alapuro ym. 1987: 69.)

Karjalainen (1996) toteaa, että useinkaan torvisoittokunnan perustamistapahtuma ei siviilisoittokuntien syntyvaiheessa ollut kovin virallinen, eikä siitä välttämättä tehty mitään asiakirjaa. Yhteisöllinen motivaatio ja innostus soittamiseen riittivät syyksi soittokunnan perustamiselle ja toiminnan ylläpitämiseen. Tämänkaltainen vapaaehtoisuus helpotti toimintaa, mutta toi mukanaan myös ongelmia. Ilman tarkkoja toimintaohjeita soittajat saattoivat tulla harjoituksiin oman mielensä mukaan ja myös lopettaa harrastuksen koska tahansa. Se oli hankalaa soittokunnan toiminnan kannalta, sillä tällaisissa tapauksissa muut soittokuntalaiset joutuivat etsimään tilalle uuden soittajan ja pahimmassa tapauksessa opettamaan tämän alusta alkaen. (Karjalainen 1996: 33–34.)

Ilmajoen soittokunnan kohdalla sääntöjen laatiminen tuntui kuitenkin olevan tärkeää. Omista säännöistä keskusteltiin jo torvia tilattaessa. Ne tuntuivat enemmänkin itsestäänselvyydeltä, mikä teki joukosta yhtenäisen ja loi toiminnalle raamit. Könni toteaaakin muistiinpanoissaan sääntöjen allekirjoittamisen jälkeen: ”Nyt tunnemme itsemme toisiimme yhdistetyksi, sillä paremmin ymmärrämme tarkoituksemme, kuin se ei enää ole niin hajanaista” (Rantoja 1952: 6). Jokainen soittokunnan jäsen allekirjoitti säännöt ja lupautui juhlallisesti omistautua soittamaan oppimiselle ”Ilmajoen kunnan ja oman kunnian” nimissä (Ilmajoen Torvisoittokunnan Ohjeet). Hetki oli symbolisesti tärkeä. Se osoitti, että kysymyksessä ei ollut ainoastaan soittokunta, vaan yhdistys, jolla oli omat säännöt.

Soittokunnan toiminnan tavoitteet heijastuvat säännöistä selkeästi. Ensimmäisenä soittokunnan jäsenet tekivät raittiuslupauksen tavoitteenaan saada esimerkillään muitakin pitäjäläisiä mukaan. Sääntöihin kirjattiin, että harjoituksissa ja kokouksissa

alkoholijuomien käyttö oli ehdottomasti kiellettyä. Samassa pykälässä (Ilmajoen Torvisoittokunnan Ohjeet 13§) myös kaikenlaisten yleisyystuotteiden käyttäminen katsottiin pahaksi. Lupaus raittiudesta tuntui olevan säännöistä merkittävin, sillä ennen kuin sääntöjä oli kirjattu tai yhdessä kokoonnuttu miettimään, Könni arveli päiväkirjassaan, että jäsenten kieltäytyminen päihdyttävien juomien käytöstä tulisi olemaan sääntöjen tärkein pykälä (Rantoja 1952: 5). Se ei ole yllätys, sillä raittius oli yksi uudenlaisen kansalaistoiminnan tärkeimmistä tavoitteista. Se oli myös tarpeeksi konkreettinen tavoite verrattuna moniin idealistisiin tavoitteisiin kuten isänmaan rakkaus. (Rantoja 1952: 5; Ala-Nikkola 1982: 5.)

Soittokunnan säännöt olivat erityisen tiukat suhteessa harjoitteluaktiivisuuteen ja harjoituksiin osallistumiseen. Ilmajoella ilmeisesti ymmärrettiin, että onnistuakseen soittokuntatoiminta vaati organisoitunutta yhteistyötä ja yksittäisten soittajien negatiivinen vaikutus haluttiin minimoida. Sääntöjen kohdassa ”Opin aika” määrättiin, että sen ajan, kun soittokunnalla on ulkopuolinen opettaja, tuli opetusta seurata esteettömästi ja sakon uhalla saapua harjoituksiin opettajan määräämällä ajalla. Sakko oli 50 penniä ensimmäiseltä poissaolokerralta ja nousi aina puolella jokaiselta kerralta, kun soittaja jätti tulematta harjoituksiin. Sakon langettaminen oli soittokunnan huolena, ja sakko maksettiin soittokunnan kassaan. Kohdassa ”Opin ajan kuluttua” määriteltiin säännöt ajalle, jolloin soittokunta harjoitteli keskenään ilman ulkopuolista opettajaa. Myös soittokunnan keskinäisistä harjoituksista poisjääminen oli sakon uhalla rangaistava teko. Sakko oli tässä tapauksessa suurempi kuin ulkopuolisen opettajan pitämistä harjoituksista pois jäädessä. Sen suuruus oli yksi marka jokaisesta poissaolosta. (Ilmajoen Torvisoittokunnan Ohjeet.)

Ilmajoen Torvisoittokunnan sääntöjen muut kohdat käsittelivät keskinäistä järjestystä, mikä sisälsi lähinnä yleisiä asioita torvien hoidosta nuottien säilyttämiseen. Lopuksi säännöissä määriteltiin vielä soittokunnan virkamiehistö, heidän tehtävänsä ja tehtävien sisältö. Virkamiehiin lukeutuivat puheenjohtaja, rahastonhoitaja, kaulustonhoitaja ja kirjuri. Koska soittokunnan toiminta säännöistä päätellen näyttää perustuneen pitkäjänteisyyteen ja tiukkaan kuriin, on todennäköistä, että harjoituksissa ja kokouksissa on ainakin soittokunnan alkuvaiheissa pidetty pöytäkirjaa. (Ilmajoen Torvisoittokunnan Ohjeet.)

Säännöistä välittyvä kurinalaisuus selittyy myös sotilassoittokuntien vaikutuksella siviilisoittokuntien kehittymiseen, kuten Ilmajoellakin tapahtui. Muiden mallien ohella kopioitiin myös sotilaallinen järjestys. Myös torvisoittokuntien musiikillinen repertoaari seuraili usein sotilassoittokuntien ohjelmistoa, sillä suuri osa nuoteista

saatiin kaartin soittokunnilta. Siviilisoittokuntien kehityksen alkuvaiheessa kurinalaisuuteen pyrittiin myös soittokuntien perustajien taholta. Suomessakin suuri osa soittokunnista aloitti toimintansa teollisuuspaikkakunnilla. Aloite tuli tavallisesti teollisuuslaitosten johtajien kautta. Aluksi tavoitteena oli soittokuntien kautta järjestää työläisille sopivaa ajanvietettä, jolla saataisiin tehtaiden toimintaa heikentävät häiriötekijät, erityisesti juopottelu, vähenemään. Soittokuntatoiminnan avulla työmiehiä kasvatettiin kurinalaisuuteen ja tottelevaisuuteen tavoitteena pitää tyväestä uusien harrastusten avulla pois kyseenalaisimmista riennoista. (Kurkela 1983: 76.)

Tiettävästi Ilmajoen Soittokunta ei sen perustamisvaiheessa rekisteröitynyt viralliseksi yhdistykseksi. Könnin muistiinpanojen perusteella (ks. Rantoja 1952, 4–9) sen toimintatavat kuitenkin täyttävät organisoitumisen keskeiset tuntomerkit. Soittokunnan jäsenyys oli vapaaehtoista ja se sai myös vapaasti päättää toimintatavoistaan. Sen toiminnalla oli myös selkeä tavoite ja päämäärä. Tavoitteena oli soittamaan oppimalla tuoda musiikkipitoista ohjelmaa koko ajan kasvavan huvitoiminnan tarpeeseen maakunnassa. Soittokuntatoiminnan päämääränä oli fennomanian nimissä edistää raittiutta, ja sen myötä uudenlaisten, sivistävien huvien lisääntymistä Ilmajoella. Omat säännöt toivat tietoisuutta yhteisistä tavoitteista.

Samaan aikaan kun Ilmajoen Torvisoittokunnalle laadittiin sääntöjä, ryhdyttiin Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuralle pohtimaan sääntöehdotuksia. Nuorisoseuralalla ei vielä sen alkuvaiheessa ollut virallisia sääntöjä, mutta niiden suuntaviivoista käytiin kuitenkin jatkuvaa keskustelua. Sääntöehdotukset olivat hyvin samankaltaisia Ilmajoen Torvisoittokunnan sääntöjen kanssa. Ensimmäisenä ja tärkeimpänä kohtana myös nuorisoseuran piirissä oli raittiuden edistäminen. Toisena oli väkivallan ja muun siveettömän käytöksen ehkäiseminen valistuksen avulla erityisesti nuorison keskuudessa, jonka käytöksessä nähtiin paljoa parantamisen varaa. Siveettömien laulujen ja tanssien tilalle haluttiin Kansanvalistusseuran mallin mukaan järjestää siveellisiä iltamia ja juhlia sekä kannattaa myös laulu- ja soittoyhdistyksiä, joiden toiminnan takana olisi siveellisyyden lisäksi isänmaan rakkaus. Nämä tavoitteet toteutuivat Ilmajoen Torvisoittokunnan kohdalla, vaikka se ei virallisesti toiminutkaan nuorisoseuran alaisena. (Numminen 1961: 168–170.)

Sääntöjen yhteneväisyys ei yllätä, sillä sekä nuorisoseuran että torvisoittokunnan toiminnan taustalla vaikutti samoja henkilöitä. Huomattavin heistä oli Otto Könni, joka oli sekä torvisoittokuntaidean isä että tuoreen nuorisoseuran ensimmäinen puheenjohtaja. Läheinen yhteys nuorisoseuraan selittää todennäköisesti myös sen, miksi Ilmajoen Torvisoittokunnan perustamisvaiheista jääneiden dokumenttien pe-

rusteella saa helposti vaikutelman, että aatteellinen ilmapiiri oli alussa jopa voimakkaampi kuin musiikilliset intressit.

Aatteellisen toiminnan lisäksi vähintään yhtä tärkeää soittokuntatoiminnassa oli kuitenkin soittajayhteisö. Pekka Jalkasen (2003: 142) mukaan monet 1880-luvun alun soittajat kokivat olevansa isänmaan asialla sotilassoittajien, kanttoreiden tai kansakoulunopettajien johdon alaisena. Yhtä suurelle osalle soitto ja soittajayhteisö merkitsivät vielä enemmän. Tietävästi Ilmajoen Torvisoittokunnan soittajat tunsivat toisensa ennalta. Todennäköistä on, että yhdessä soittaminen ja ”yhtyeen” perustaminen ystävien kesken oli Ilmajoellakin vähintään yhtä tärkeää kuin aatteellinen toiminta.

Soittokuntaan kuulumisella oli huomattavia yhteiskunnallisia merkityksiä. Kansalaisjärjestöjen lukumäärän kasvaessa soittokuntaan kuulumisen muodosti uuden sosiaalistumisväylän laajalla rintamalla. Talonpojat ja työmiehet saivat vapaasti valita toiminta- ja harrastuspiirinsä, vaikkakin tässä vaiheessa vapaaehtoisuuteen liittyi vielä se, että arvot ja myös musiikki, jotka hän soittoyhteisönsä kautta omaksui, tulivat lähes poikkeuksetta ylhäältäpäin. (Jalkanen 2003: 142.)

Soittokuntatoimintaan houkutteli myös mahdollisuus tietynlaiseen statuksen nousuun. Anderssonin (1982: 159) mukaan siviilisoittokuntalaitoksen alkuvaiheessa Ruotsissa yleinen ajattelutapa soittajien keskuudessa oli, että torvisoittokunnassa soittaminen oli ”tyylikkäämpää” kuin perinteisen kansanmusiikin harrastaminen. Iso-Britanniassa torvisoiton nähtiin toimivan moraalisenä korokkeena työväestölle. Myös työväestö itse koki yhteytoiminnan kohottavan itsetuntoa. Musiikki ja soitamaan oppiminen näyttivät, että työväestön edustaja pystyi kovalla harjoittelulla pääsemään tasa-arvoiseen asemaan kenen tahansa muusikon kanssa yhteiskuntaluokasta riippumatta, tai tulla jopa paremmaksi soittajaksi kuin ylempää säätyä edustava soittaja. (Herbert 2000: 32–33.) Myös Suomessa soittokuntatoiminnalla oli soittajien omanarvontuntoa kasvattava vaikutus, sillä torvisoittajia arvostettiin yhteisöissään. Jalkanen (2003: 142) kiteyttää, että kuulumalla tehtaan, vapaapalokunnan, nuorisoseuran tai työväenyhdistyksen soittokuntaan soittaja oli taustastaan riippumatta ihmisten silmissä jotakin.

Soittokuntien toiminta ei ulottunut ainoastaan oman pitäjän alueelle. Sosiaalista kanssakäymistä edistivät myös esiintymismatkat maakuntaan tai kauemmaksi. Matkat toivat virkistystä arkeen ja niiden aikana solmittiin usein uusia tuttavuuksia. Sanomalehtikirjoittelun perusteella Ilmajoen Torvisoittokunnan ensimmäiset esiintymiset tapahtuivat perhejuhlissa ja iltamissa. Ensimmäinen julkinen esiintyminen

pidettiin laskiaistiistaina 6. päivä helmikuuta 1883 Yli-Antilan talossa vain reilun kuukauden mittaisen harjoittelujakson jälkeen (Vaasan Lehti 1.2.1883; Suomalainen Wirallinen Lehti 5.2.1883; Uusi Suometar 5.2.1883; Tapio 10.2.1883; Kaiku 17.2.1883). Ohjelmistosta ei ole tietoa, mutta todennäköisesti siellä esitettiin kappaleet, jotka oli siihen saakka Wickholmin johdossa opittu. Vaasan Lehden mukaan yleisöä oli paljon ja konsertti sai hyvän vastaanoton:

Katsoen soittajain ainoastaan yhden kuukautiseen harjoitus aikaan, on tämä yritys, mikäli olemme saaneet kuulla, mainion hyvin onnistunut. Suurilukuihin ja ihastunut kuulijakunta on tämän ensikertaisen nautintotilaisuuden siten lopettanut tanssilla. (Vaasan Lehti 12.5.1883.)

Otto Könnin johdossa Ilmajoen Torvisoittokunta kehittyi nopeasti. Maineen kiirissä se alkoi saada esiintymiskutsuja myös suurempiin juhliin ja tapahtumiin ympäri maakuntaa. (Rantoja 1952: 9.) Loppuvuodesta 1883 Ilmajoen Torvisoittokunta sai kutsun Kansanvalistusseuran kesällä 1884 järjestämille ensimmäisille varsinaisille laulu- ja soittojuhlille⁴. Juhliin ilmoitauduttiin, mutta matka peruuntui osan soitto-kuntalaisista jouduttua reserviharjoituksiin. Lisäksi juhlan ajankohta osui keskelle kevätkylvöä, ja koska suuri osa Ilmajoen Torvisoittokunnan jäsenistä oli maanomistajia ja -viljelijöitä, oli juhlille hankala lähteä. (Vaasan Lehti 22.11.1883; Suupohjan Työmies 19.6. ja 26.6.1884.)

Soittokuntien jäsenet ja heidän taustansa vaikuttivat vahvasti siihen, minkälaiseksi soittokunnat muodostuivat. 1880–1890-luvuilla oli yleistä, että torvisoitto kokosi yleisesti piiriinsä soittajia kaikista yhteiskuntaluokista (Karjalainen 1996: 37). Ilmajoen soittokunnan kaikki soittajat olivat kansakoulun käyneitä talollisten poikia. Lähes jokainen heistä oli kotoisin keskimääräistä varakkaammista kodeista. Erityisesti Otto Könni ja Juho Kuhna kuuluivat pitäjän aktiivisimpaan nuorisjoukkoon, joka oli ollut mukana jo 1870-luvulla käynnistyneessä näytelmätoiminnassa (Alanen 1953: 686–687). Lisäksi he olivat molemmat innokkaita nuorisoseura-aatteen kannattajia, kuten myös soittokunnan baritonitorvensoittaja Iisakki Hannuksela. Kaikki kolme olivat olleet mukana nuorisoseuran syntyvaiheissa Kauhavan Nuorisoyhtiön perustamisesta lähtien (Eteläpohjalaisia elämäkertoja 1963: 150–151, 332–333, 361.)

Ainakin viisi soittokunnan kahdeksasta jäsenestä olivat jollakin tavalla kiinnostuneita kansallisesta herätyksestä, joista monen kohdalla vaikutteet tulivat kotoa. Noin puolella oli jo takanaan jonkinasteista musiikillista harrastuneisuutta ennen soitto-kuntatoiminnan alkamista. Lisäksi Könnillä ja Hannukselalla oli suhteita Helsinkiin,

missä he molemmat olivat käyneet Helsingin suomenkielistä alkeisopistoa. Könni sai Helsingin vuosinaan ensikosketuksensa fennomaniaan asuessaan Aleksander Järnefeltin, Jean Sibeliuksen tulevan apen, perheessä. Järnefelt oli intohimoinen fennomanian kannattaja. Myös musiikkia Järnefelteillä harrastettiin paljon, mikä osaltaan vaikutti Könnin musiikilliseen kehitykseen. Hänelle oli periytynyt musikaalisuutta myös kotoa. Otto Könni oli Könnin viimeisen kellomestarin Johan Könnin poika. Kädentaitojen lisäksi perheessä oli myös musikaalisuutta, sillä Otto Könnin veli Frans Könni oli autonomisen Suomen ensimmäisiä konserttipianisteja, joka tuli tunnetuksi myös kansainvälisellä tasolla. Könnin suhteet Helsinkiin pysyivät tiiviinä hänen palattuaan kouluvuosien jälkeen Ilmajolle. (Eteläpohjalaisia elämäkertoja 1963: 150–151, 361; ks. myös Eteläpohjalaisia elämäkertoja 1965.)

On selvää, että soittokuntatoiminnalla oli yhteisöllinen vaikutus soittajien kesken. Yhdessä soittaminen loi uudenlaista yhteenkuuluvuutta, jota alkuvaiheessa ohjailtiin ylhäältä päin. Niemisen (2006) julkisuuskäsityksen mukaan kansallisen identiteetin leviämiseen 1800-luvun puolivälin jälkeen tarvittiin rakenteita, jotka tarjosivat sellaisen yhteisyyden kokemuksen, joka toi yhteisöllisyyden tunteen ja siteen ihmisten välille. Tällaisina rakenteina toimivat juuri julkisuusinstituutiot, kuten tässä tapauksessa järjestäytyminen. Järjestötoiminnan myötä julkisuusinstituutioille alkoi rakentua vaihtoehtoisia muotoja, kuten nuorisoseura, ja myös soittokunta- ja kuorotoiminta, jotka rakensivat identiteettinsä suhteessa olemassa oleviin ja valmiiksi määriteltyihin ilmiöihin. (Nieminen 2006: 21–23.)

Ilmajoen Torvisoittokunnan perustamisvaiheissa ei Suomessa vielä ollut tapahtunut selvää eriytymistä aatteellisten toimintojen välillä. Harvalukuinen eliitti määritteli julkisen keskustelun kriteerit myös kulttuurisen elämän alueella. Ilmajoen Torvisoittokunta tuntui noudattavan niitä toimintansa alkuvaiheessa yllättävänkin tarkasti ja epäröimättä. On todennäköistä, että juuri siitä syystä soittokunnan toiminta vaikutti ulospäin enemmänkin järjestäytyneeltä yhdistykseltä kuin rekisteröimättömältä soittokunnalta, jonka päätarkoituksena oli lähinnä yhdessä musisointi.

Soittokunta vaikutti esiintymisillään voimakkaasti myös sitä ympäröivään yhteiskuntaan. Se esiintyi erilaisissa tilaisuuksissa ja toi uutta musiikkikulttuuria kotipaikkakunnalleen. Maaseudulla torvisoittokulttuuri oli ennennäkemätöntä ja -kuulematonta. Uutta oli erityisesti uudenlainen musiikillinen käytäntö, jossa useat harrastajat soittivat samanaikaisesti johtajiensa ohjaamina. Sillä oli epäilemättä suuri yhteisöllinen merkitys verrattuna vanhaan musisointitapaan, joka perustui lähinnä yksittäisten pelimannien tanssi- ja seremoniasoittoon, yksinlauluun tai pienryhmien

vapaamuotoiseen yhteislauluun. Ehkä vaikuttavin muutos oli moniäänisyys, joka varmasti oli monelle kuulijalle suuri elämys. (Ks. Laitinen 1982.)

Soittokunnan tulo Ilmajoelle muokkasi voimakkaasti ihmisten musiikkikäsitteitä vaikka usein vielä 1880-luvulla paikkakunnan perinteinen musiikkikulttuuri eli vahvasti uuden rinnalla. Soittokunta edisti ja ylläpiti kotipitäjänsä yhteishenkeä järjestämällä iltamia, konsertteja ja erilaisia tempauksia sekä toimiessaan tanssien säestäjänä. Ilmajoella tärkeäksi tapahtumaksi muodostui niin sanotut tulvakonsertit, jolloin soittokunta soitti Kyröjoella veneissä:

Kevättulvien aikana soittokunta usein soitti joella liukuviissa veneissä, jotka ensin kuljetettiin hevosilla Koskenkorvalle ja sieltä lähdettiin veneellä pitäjän alapäätä kohti. Kuulijoita oli rannalla pitkin matkaa. On luonnollista, että soitto tulvivan veden päällä kuului kauas ja herätti riemullista kevään tunnelmaa. Nämä soittoetket olivat sekä soittajille että kuulijoille valtava elämys, jota monet vielä vanhanakin muistelivat. (Rantoja 1952: 9–10.)

Ilmajoen Torvisoittokunta modernisoituvan yhteiskunnan ilmentäjänä

Ilmajoella kansallisuusliike oli kohdannut hedelmällisen maaperän jo varhain. Fenomanian nousun myötä tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset, kuten sääty-yhteiskunnan asteittainen lähentyminen ja kansallisuusliike loivat talonpojille mahdollisuuden sosiaaliseen nousuun, johon vaikutti erityisesti koulutuksen lisääntyminen. Kouluttautumisen kautta talonpoikaisnuoret omaksuivat kansallisuusaatteen ja heräsivät yhteiskunnalliseen liikehdintään, jota maaseudulla edisti myös sanomalehdistön yleistyminen.

Ilmajoella talonpoikaisnuorison aatteellinen aktivoituminen tapahtui aikaisin koko Suomen mittakaavassa. Siitä on todisteena talonpoikaisjohtoisen nuorisoseuraliikkeen syntyminen 1880-luvun alussa, jonka vaiheissa ilmajokelaiset nuoret olivat aktiivisesti mukana alusta alkaen. Talonpojilla oli olemassa kaikki valmiudet omaehtoiseen toimintaan: koulutus, suhteet Helsinkiin ja Vaasaan, organisoitumistaidot sekä taustalla Ilmajoen rikas kulttuurielämä ja sen tarjoamat mallit.

Ilmajoen Torvisoittokunnan perustaminen vuonna 1882 ei ollut erillinen ilmiö vaan se liittyi vahvasti niihin tapahtumiin, jotka kansallinen herääminen sai aikaan. Musiikki oli tärkeä osa kansan sivistystyötä ja se ymmärrettiin myös Ilmajoella.

1870-luvulla syntyneet siviilisoittokunnat olivat alkaneet kehittyä kansallisen toiminnan rinnalla, sen ilmentäjinä. Ei ollut sattumaa, että Ilmajoen Torvisoittokunta perustettiin samaan aikaan Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran kanssa. Musiikillisen toiminnan ohella soittokunnan perustamisen takana vaikutti voimakas aatteellinen ilmapiiri, joka noudatteli vahvasti kansallisuusliikkeen yleistä linjaa. Ilmajoen Torvisoittokunta oli lähes täydellinen esimerkki kansallisuusaatteen mukaisesta yhteistoiminnasta: sen toiminta oli kurinalaista, järjestäytynyttä ja sivistävää. Lisäksi se pyrki edistämään raittiutta ja järjestämään valistavia huveja. Ilmajoen soittokunnan kohdalla erikoista oli se, että nuorisoseuran tapaan Ilmajoen Torvisoittokuntaa olivat perustamassa talonpoikaisnuoret, kun muualla soittokuntatoiminta oli vielä pääosin säätyläisjohtoista.

Uudenlainen huvitoiminta uudenslaisine musiikkivaikutteineen oli Ilmajoella vilkkaampaa kuin muualla maakunnassa. 1880-luvun alkuun tultaessa se ei kuitenkaan ollut tavoittanut tavallista rahvasta, jonka fennomaaniset pyrkimykset saavuttivat hitaasti. Heikki Laitisen (1982) mukaan jo sääty-yhteiskunnan olemuksesta voidaan arvella, että Suomessa oli 1800-luvun loppupuolella samanaikaisesti kaksi toisistaan poikkeavaa musiikkimaailmaa, joista toinen oli rahvaan musiikkikulttuuri ja toinen säätyläisten musiikkikulttuuri, jonka yhteyteen myös torvisoittokuntien kehitys kuului. Rahvaan musiikki oli sen itsenäistä, omalakista musiikkikulttuuria, joka joiltakin ulkoisilta piirteiltään saattoi muistuttaa säätyläisten musiikkikulttuuria, mutta sisäisiltä ominaisuuksiltaan erosi siitä melkein pä vastakohdan tavoin. (Laitinen 1982: 120–124.)

Torvisoitto sai osakseen myös arvostelua. Sanomalehtikirjoittelun perusteella erityisesti vanhemmat ihmiset vieroksuivat torvisoittokuntia ja olivat perinteisen kansansoiton kannalla. Monen mielestä torvet kuuluivat sotaväelle eivätkä kansalle. Vanhat soittimet haluttiin säilyttää uusien rinnalla, sillä esimerkiksi viulun ja klarinetin ääntä pidettiin kauniimpana kuin torvien. Lisäksi ajateltiin, ettei uusi torvisoittovillitys kestä, ja myös sen vuoksi vanhojen soittimien käyttöä pidettiin tärkeänä.

Seuraavaksi olisikin mielenkiintoista selvittää, mitä tapahtui rahvaan musiikkikäytännöissä sillä aikaa, kun talonpojat ja säätyläistö perustivat torvisoittokuntiaan ja kuorojaan? Minkälaista oli rahvaan oma musiikki Ilmajoella? Saiko se vaikutteita säätyläistön musiikista? Entä päinvastoin? Miten tavallinen kansa suhtautui nuorisoseuraan ja torvisoittokuntaan niiden alkuvaiheissa? Tunsiko se jäävänsä toiminnan ulkopuolelle? Kuinka kauan todellisuudessa kesti ennen kuin kansallinen liikehdintä tavoitti tavallisen kansan ja sen perinteisen musiikkikulttuurin?

Vaikka soittokuntien määrä alkoi Suomessa 1880-luvulta lähtien nopeasti kasvaa, Etelä-Pohjanmaan alueella Ilmajoen ja Alavuden torvisoittokunnat pysyivät ainoina aktiivisesti toimivina soittokuntina koko vuosikymmenen ajan. Muita 1880-luvulla perustettuja soittokuntia maakunnassa olivat tiettävästi ainoastaan Lapuan (1884) ja Laihian (1887) torvisoittokunnat. (Ks. Westerholm 1996.) 1890-luvun alussa tilanne muuttui. Silloin nuorisoseuratoiminnan vilkastuminen alkoi näkyä torvisoittokuntaharrastuksessa etenkin Etelä-Pohjanmaalla. Nuorisoseurojen lisääntymisellä oli merkittävä vaikutus torvisoittokuntien lukumäärän nopeaan kasvuun.

Viitteet

- ¹ Sekä kansallisuusaate itsessään että se, miten suomenkielinen maalaisrahvas sen ymmärsi ja todellisuudessa suhtautui uusiin järjestäytymisen muotoihin, vaativat kokonaan oman tutkimuksensa, sillä varhaisesta seuratoiminnasta olemassa oleva lähdeaineisto välittää lähinnä toimintaa organisoineen sivistyneistön näkökulman. (Liikanen 1995: 25.)
- ² Heikki Ylikankaan (2005, 215) mukaan varhaiset herätysliikkeet ja erityisesti nuorisoseuratoiminta olivat juuri niitä tekijöitä, jotka vaikuttivat tehokkaimmin häjykulttuurin vaimenemiseen.
- ³ Vuoden 1882 maksettu 800 markkaa on nykyrahassa noin 3200 euroa. On viitteitä, että suoraan valmistajalta tilaamalla varustus oli mahdollista saada puoleen hintaan. (Jalkanen 2003: 142.)
- ⁴ Vuonna 1881 suunniteltiin ensimmäisiä yleisiä laulu- ja soittojuhlia Kansanvalistusseuran juhla-kokouksen yhteyteen Jyväskylään. Juhlat supistuivat kuitenkin pienimuotoisiksi juhla-laulajaisiksi. Ensimmäiset varsinaiset yleiset laulu- ja soittojuhlat pidettiin Jyväskylässä vuonna 1884. (Smeds & Mäkinen 1984: 9–13.)

Lähteet

Painamattomat lähteet

- Ala-Nikkola, Jyri (1982) *Ilmajoen soittokunta 100 v.* Sari Ala-Nikkolan hallussa.
- Aro, Pentti (1988) *Tietoja Ilmajoen Soittokunnan toiminnasta 105 vuoden ajalta, vuosilta 1882–1987 Puhallinorkesterikirjaa varten.* Ilmajoen Torvisoittokunnan hallussa.
- Ilmajoen Torvisoittokunnan Ohjeet.* Ilmajoen museo.
- Rantoja, Waldemar (1952) *Ilmajoen soittokunnan vaiheita seitsemän vuosikymmenen aikana 1882–1952.* Ilmajoen museo.
- Westerholm, Simo (1996) *Suomalainen torviseitsikko. Osa 1 ja 2.* Tekijän hallussa.

Sanomalehdet

Ilmajoki Lehti 18.3.1982.
Kaiku 17.2.1883.
Suomalainen Wirallinen Lehti 1883.
Suupohjan Työmies 1884.
Tapio 10.2.1883.
Uusi Suometar 1871, 1882, 1883.
Vaasan Lehti 1882, 1883.

Kirjallisuus

- Alanen, Aulis J. (1953) *Ilmajoki vuoden 1809 jälkeen. Tiennäyttäjänä maakunnalle maamiessseura-aikana*. Vaasa: Vaasan kirjapaino.
- Alapuro, Risto & Stenius, Henrik (1989) "Kansanliikkeet loivat kansakunnan". *Kansa liikkeessä*. Toim. Risto Alapuro ym. Helsinki: Kirjayhtymä Oy. Ss. 7–53.
- Anderson, Benedict (2006) *Imagined Communities. Reflecons of the Origin and Spread on Nationalism*. London: Verso.
- Andersson, Greger (1982) *Bildning och Nöje. Bidrag till studiet av de civila svenska blåmusikkårerna under 1800-talets senare hälft*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Eteläpohjalaisia elämäkertoja A-L* (1963) Toim. Reino Ala-Kulju ym. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto.
- Eteläpohjalaisia elämäkertoja M-Ö* (1965) Toim. Reino Ala-Kulju ym. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto.
- Habermas, Jürgen (2004) *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Suomentanut Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- Inkilä, Arvo (1960) *Kansanvalistusseura. Suomen vapaassa kansansivistystyössä 1874–1959*. Keuruu: Otava.
- Jalkanen, Pekka (2003) "Autonomian ajan Suomi: Biedermeier ja tingeltangel". *Suomen musiikin historia. Populaarimusiikki*. Pekka Jalkanen & Vesa Kurkela. Porvoo: WSOY. Ss. 112–249.
- Kallio, Reino (1988) "Uuden sivistyksen nousu". *Etelä-Pohjanmaan historia V. Autonomian kausi 1809–1917*. Toim. Maija-Liisa Heikinmäki ym. Vaasa: Vaasa Oy Kirjapaino. Ss. 3–225.
- Kansa liikkeessä* (1989) Toim. Risto Alapuro ym. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Klemetti, Heikki (1952) *Suomen talonpoikia Lallista Kyösti Kallioon*. Porvoo: WSOY.
- Karjalainen, Kauko (1995) *Suomalainen torviseitsikko. Historia ja perinteen jatkuminen*. Tampere: Kansanperinteen laitos.
- Kurkela, Vesa (1983) *Taistojen tiellä soiteltiin – ja soiton tahdissa tansittiin*. Jyväskylä: Työväenmusiikki-instituutti.
- Kurkela, Vesa (1989) *Musiikkifolklorismi & järjestökulttuuri. Kansanmusiikin ideologinen ja taiteellinen hyödyntäminen suomalaisissa musiikki- ja nuorisojärjestöissä*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Laitinen, Heikki (1982) "Talonpoikaismusiikin suuri murros". *Musiikkikulttuurin murros teollistumisajan Suomessa. Raportti Suomen säveltaiteen juhluvuoden musiikintutkimuksen seminaarista Jyväskylässä 19.-25.5.1982*. Toim. Vesa Kurkela & Riitta Valkeila. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus. Ss. 117–129.
- Latikka, Olavi (1987) *Järjestäytyminen ja yhteiskunnan muutos. Järjestötoiminnan alkuvaiheet ja laajentuminen suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla vuoteen 1908*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Liikanen, Ilkka (1995) *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

- Lehtonen, Eeva-Liisa (1994) *Säätyläishuveista kansanhuveiksi, kansanhuveista säätyläishuveiksi. Maa-seudun yleishyödyllinen huvitoiminta 1800-luvun alusta 1870-luvun loppuun*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Lundkvist, Sven (1977) *Folkrörelsen i det svenska samhället 1850–1920*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Nieminen, Hannu (2006) *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917*. Tampere: Vastapaino.
- Numminen, Jaakko (1961) *Suomen nuorisoseuraliikkeen historia I. Vuodet 1881–1905*. Helsinki: Otava.
- Seppänen, Anne (2000) *Populaarikulttuuri sosiaalistumisväylänä. Tampereen työväestön julkiset huvit 1860-luvulta vuoteen 1917*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Smeds, Kerstin & Mäkinen Timo (1984) *Kaiu, kaiu lauluni. Laulu- ja soittojuhlien historia*. Helsinki: Otava.
- Smeds, Kerstin (1989) ”Joukkotapahtumat ja Suomi-identiteetti”. *Kansa liikkeessä*. Toim. Risto Alapuro ym. Helsinki: Kirjayhtymä Oy. Ss. 91–108.
- Stenius, Henrik (1987) *Frivilligt jämlikt samfällt. Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciell hänsyn till massorganisationsprincipens genombrott*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Sulkunen, Irma (1986) *Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- The British Brass Band. A Musical and Social History* (2000) Toim. Herbert, Trevor. Oxford: Oxford University Press.
- Tommila, Päiviö, Lundgren, Lars & Leino-Kaukiainen, Pirkko (1988) *Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kuopio: Kustannuskiila Oy.
- Vehmas, Jukka (1983) *Sytyttävät sävelet. Tutkimus Laitilan torvisoittokunnista ennen toista maailmansotaa*. Turku: Turun yliopisto.
- Ylikangas, Heikki (2005) *Härmän häjyt ja Kauhavan herra*. Helsinki: Otava.